

84 százaléka került a kelet-közép-európai országok körére becsült mély-szegénységbe. Különböző felmérések ecsetelik ezen a téren is mindazt a nélkülözést, amit a roma társadalom elszenved, és a nyomor a bűnözéssel együtt ráül a lakóövezetekre („mahalák”). Bö 80 százaléknak azért színes tévéje van. Az elesettség és apátia kifejezésre jutott a bolgár államtól és a bolgár többségi etnikumtól való elidegenedésben, a környezet és a hivatatlanság iránti bizalmatlanságban és az agresszív hajlamok felerősödésében egyaránt. A helyzet a legutóbbi időben szerencsére ezen a téren is enyhül: az egy főre eső havi átlagbevétel roma körben 2007-ben: 40 € körül alakult, ennek a bulgáriai törököknél 60, a bolgároknál pedig 100 € felel meg. Az ország EU-tagságával megnyílt az út a legális migrációra is: roma férfiak tízezrei kelnek útra részint nyugat felé, részint Görögország irányába, hogy ott próbáljanak szerencsét, és valamennyi pénzt vigyenek haza.

Az elemzés (a szerző a Bolgár Tudományos Akadémia szociológiai intézetének munkatársa) ezen a ponton kitér az etnoszociológiai irodalomban (többek között Szelényi és Ladányi *Patterns of Exclusion* című munkájában) megjelenő hipotézisre, amely szerint a roma elszegényedési, társadalmi leszakadási folyamat etnikai megközelítése önmagában messze nem releváns, sokkal összetettebb összefüggésekről és ezek súlypontjában a kulturáltság és iskolázottság kérdéséről van szó. A kulturális tényező a bulgáriai roma létezés valóban leggyengébb láncszeme, a marginalizálódás ős-oka, hozzá véve a visszatérő, sőt bővített „újratermelt” analfabétizmust, ami funkcionális típusával együtt hatalmasat nött két népszámlálás között (1992-2001: 60 százalékos növekedés). Nagyon kevés roma jut el a középiskoláig, a felsőoktatásig pedig alig egynéhány fiatal. Az írástudatlanság fő hordozói a roma nők lévén, a gyerekek sem igazán kapnak indíttatást, és ha végre iskolaközelbe kerülnek, csak többségi nyelvet tanulhatnak, akkor is szegregált oktatással találkoznak. A bolgár oktatási rendszer meglehetősen felkészületlen a szegregáció elleni küzdelemre és a multikulturális stratégiákra egyaránt. A kibontakozás ebből a helyzetből még igen hosszú utat jelent.

Komáromi Sándor

Kínai újnacionalizmus

Heberer, Thomas – Senz, Anja: Chinas neuer Nationalismus. = Das Argument. Jg. 48. 2006. H. 5/6. 163-173. p.

A berlini *Argument* című folyóirat 2006. évi kínai különszámának („Kína – a nagy ellentmondás”) egyik kevésbé avuló részelemzése a sajátos hagyományokkal rendelkező kínai nacionalizmus mai megjelenési formáit járja körül.

Kínában az állandóvá váló külső (európai, illetve japán) fenyegetettség helyzetében a

XX. század elején alakult ki egyfajta „patrióta” tudat az államnemzeti önazonosság jegyeivel, amelyet hamarosan az idegen mandzsudinasztia megdöntésére törő, Szun Jat-szen vezette köztársasági mozgalom is a magáévá tett. Szun Jat-szen a köztársasági Kína vezetőjeként programmá is avatta a tudatos nemzetépítést, és a programot igyekezett kulturális hagyománytudattal feltölteni, de ennek időben nem volt kifutása. A nemzeti ön-felszabadító kollektivitás eszméjéhez kötődött a polgárháborús sodródás idején a Kuomintang, de Mao paraszti tömegeket felsorakoztató „kommunista” mozgalma is. A nemzeti felszabadítás eszméje Mao révén egyrészt tömegideológiává vált, másrészt homogenizáló változatával megalapozta a „saját erőből” kieszközlendő modernizáció kollektivistá doktrínáját. A kínai „szocializmusnak” nem sok köze volt a marxizmushoz, és hamar kiszabadította magát a Szovjetunió gyámkodása alól.

A maoizmus lényegében a kínai állam területi súlyának és lakosság-számának megfelelő nemzetközi rangját, tekintélyét volt hivatva kivívni. Amikor ezt az önkiteljesítést a technológiai verseny szakaszában a kollektivistá reflexek már nem szolgálták, sőt, öncélú formában fölé nőttek, a „négy modernizálás” beindításához új ideológiai raszterre volt szükség. Ez persze már a Mao és a „négyek bandája” utáni korszakra esett. Az újítást a patriotizmus elemeinek aktualizálása jelentette az egész társadalmat átfogó nevelési kampány során, amely az 1880-as évek közepén vette kezdetét. A társadalomszervező egységpart vezető szerepe mint a stabilitás záloga a modernizációs ideológia „patrióta” változatában is megkérdőjelezhetetlen marad, és újraelvenedett a kínai modernizáció nyugatellenes, „antikapitalista” éle. A Mao idején száműzött kulturális örökségnek most is legfeljebb a politikasemleges rétege nyer bebocsátást az eszmerendszerbe. A gazdasági dinamizálással összetettebbé váló társadalmi viszonyokhoz igazodva az egységpart kidolgozta a „három képviselő” stratégiáját, úgy mint a „fejlett termelőerők”, a „haladó kultúra”, egyszersmind az „össztársadalmiság”

képviselésének stratégiáját. Legújabbán a „harmonikus társadalom” – szóválasztásában Kon Fu-cse „Nagy Harmóniájára” célzó - eszménye került napirendre a nyugati hagyományos demokratikus értékek színpévével, amely legalább verbálisan végérvényesen kiváltja a korábbi kommunista jövőképet: jogállamiság, szociális igazságosság és stabilitás, „good governance” stb. Az aktuális nyugatellenesség ez esetben a neoliborális piaci társadalom elutasításában rejlik.

A kínai újnacionalizmus: a gazdasági-politikai elit felzárkóztató nacionalizmusából és a társadalmi tömegek integrációját szem előtt tartó össz-népi (soha nem etnikai) nacionalizmusból összegyúrt államnacionalizmus. Ennek a támogatottsága egyelőre jóval erősebb, mint a rendszerellenzékkel való alkalmi vagy tartós azonosulás. Az össz-népi összetevő az, amelyik kulturálisan is megjelenik – a kínai kulturális örökség egyszerűsége, fel-emelő nagysága értelmében, és amelyik felveszi a patriotizmus elemeit is. Ma már elengedhetetlen a kulturális elem, noha rendszerkritika forrásává válhat. A kultúrpolitika feszült figyelemmel követi a közbeszédet, hogy azonnal kiszűrhesse az esetleges disszonáns hangokat. De a patriotizmust is megfelelő korlátok között kell tartani ahhoz, hogy a japán agressziók emlékezete, a csendes-óceáni háború tankönyvi feldolgozása vagy egyes szigetek és tengeri olaj- vagy gázlelőhelyek hovatarozása körül felcsapó mozgolódások ki ne csússzanak az ellenőrzés alól.

Komáromi Sándor

Identitás, sérelmek és politikai aktivitás

Közelmúltbeli adatok az Izraelben élő palesztinok közösségről

Lowrance, Sherry: Identity, Grievances, and Political Action: Recent Evidence from the Palestinian Community in Israel = International Political Science Review, Vol. 27, No. 2 (2006), 167–190 p.

Az egyesült államokbeli Univerity of Georgia nemzetközi ügyekkel foglalkozó intézetében oktató szerző tanulmánya a kollektív sérelmek és identitásnak az etnikai konfliktusok kibontakozásában játszott szerepén túlmenően az egyén politikai aktivitása és identitása, illetve az általa elszenvedett sérelmek közötti összefüggéseket vizsgálja egyetlen konkrét példa, nevezetesen az Izrael Állam területén élő palesztin lakosság körében végzett kutatásai során szerzett empirikus adatok eredményeire támaszkodó kvantitatív elemzése által. A kiválasztott célcsoport tagjai által adott

válaszok különösen alkalmasnak látszanak a tanulmány szerzője számára, hogy általuk tesztelje az egyének az államhoz való kötődése és esetleges sérelemvezérelte politikai aktivitása között kimutathatónak vélt hipotézisek relevanciáját.

Az identitás összetett, változó, sok rétegből összetevődő és szituációhoz kötött viszonyrendszer az egyén és egy vagy több csoport között, amely sokkal inkább erőteljes érzelmi reakciók kiváltására képes pszichológiai irányultásnak, mintsem egy viszonylag semleges és relatíve egyszerűen leírható magatartásformának tekinthető. Különösen igaz ez az Izrael Állam területén élő arabok politikai magatartására, hiszen őket a zsidó kontra arab alapvető identitásbeli választóvonalon túlmenően nem kevésbé osztja meg a politikai paletta szerinti jobb-, illetve baloldali elkötelezettségük, vallásos vagy ateista irányultságuk, sőt a muzulmán, keresztény, illetve drúz vallási csoportokhoz való tartozásuk kérdése is. Ezen bonyolult identitáskomplexumból a tanulmány két alapvető kérdésre keres választ, hogy 1.) az Izraelben élő palesztin lakosság politikai értelemben miért tiltakozik? illetve, hogy 2.) miért olyan mértékben tiltakozik, amilyen mértékben az empirikusan tettenérhető? – valamint – immár az általánosabb kérdésfeltevés szintjén –, hogy ebben a tiltakozásban milyen szerepet játszik az egyének az állammal kapcsolatos véleménye.

A kollektív politikai véleménynyilvánításban komoly szerepet játszó etnikai sérelmek okai számosak lehetnek: így gazdasági, szociális és kulturális természetűek egyaránt (földtulajdon hiánya, súlyos jövedelemkülönbségek, lakhatási, foglalkoztatási és iskoláztatási nehézségek stb.). Mindezt tetézheti, a politikai tiltakozás hagyományostól eltérő formáit pedig erősítheti, ha az iménti hátrányok egyúttal a politikai részvételbe kapcsolódás korlátozásával párosulnak (egyenlőtlen választási rendszer, a politikai döntéshozataltól való szándékos távortartása az érintetteknek). Az egyének szintjén a politikai aktivitást motiváló tényezők mindazonáltal ennél jóval többértűbbek lehetnek, így komoly befolyást gyakorolhatnak rá az egyén személyes sikerkilátásai, szociális és gazdasági helyzete, személyes kezdeményezőkézsége és erőforrásai, továbbá a saját identitásának érvényre juttatását célzó egyéni vágya is. Társadalmi szinten természetesen a politikai lehetőségek szerkezete, az egyes csoportok erőforrásai és az állami elnyomás mértéke egyaránt keretek közé szorítja az egyéni iniciatívák lehetséges mozgásterét. Mindezek figyelembevételével a tanulmány első hipotézise így szól: az elszenvedett sérelem mértéke befolyással van az egyén politikai tiltakozásának valószínűségére.

Az egyéni sérelmek mellett nem kisebb szerepet tölt be az etnikai identitás kérdése. Az etnikai hovatarozás jelentőségét modern környezetben teoretikusan vizsgáló kutatások közül sokan a tradicionális (azaz mára